

Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. А.П.Гайдара

Відділ у справах розвитку дитячих бібліотек і маркетингу

Традиційні та нетрадиційні форми культурно-просвітницької, дозвіллевої роботи бібліотеки:

Сучасні форми масових заходів

2004 рік

Матеріал підготувала

Л.Босюк, провідний методист

Сьогодні людство вступило в еру інформаційного суспільства, яке, за визначенням ЮНЕСКО, є суспільством, де перевага надається саме знанням та інформації. І це дійсно так – після ресурсів, капіталу, фізичної праці знання дедалі більше виходять на перший план, посідають чільне місце, займають командні позиції. З самого початку свого існування бібліотеки взагалі, і особливо бібліотеки для дітей, завжди орієнтували людей у сфері знань, допомагали знаходити та засвоювати їх. Адже саме бібліотеки – серце інформаційного суспільства – і є тим самим соціальним інститутом, інформаційно-інтелектуальним, культурно-просвітницьким центром, який може і виконує місію носія знань та інформації, і, що дуже важливо, виконує її для підрастаючого покоління.

Виходячи з цього, бібліотека, сьогодні, насамперед, - гарант конституційного права громадян на вільний доступ до інформації та культурних цінностей. Як освітній центр бібліотека для дітей активізує роботу на допомогу шкільному процесу, спираючись у своїй діяльності на положення Національних програм „Діти України”, „Освта: Україна ХХІ століття” та положення інших програм. Бібліотека здійснює всебічне інформаційне забезпечення культурно-освітньої та виховної сфери, оперативно реагує на зміни в запитах учнів, їхньому ставленні до навчання, допомагає у вивченні і розширенні знань з предметів шкільної програми.

З метою втілення в життя даних тез, сучасні бібліотеки в своїй діяльності широко використовують традиційні та нетрадиційні форми масових заходів з користувачами. Цим заходам притаманні особливості такі, як: сприяння неформальному спілкуванню читачів, цікавому проведенню їхнього вільного часу, можливість бібліотекарю оперативно враховувати і відгукуватися на нові запити користувачів бібліотеки.

До нетрадиційних форм роботи можна віднести: казкотренінг, бібліотечну мозаїку, книжковий аукціон, літературне лото, літературний диліжанс (вернісаж), бенефіс читача (сім'ї, письменника). Часто використовуються методики проведення телевізійних ігор („Поле чудес”, „Зоряна година”, „Перший мільйон”, „Що? Де? Коли?”, „Угадай мелодію” тощо).

Але хочеться звернути увагу на те, що часто, крім назви, нічого нетрадиційного не відбувається ні у застосуванні атрибутики, стилі проведення заходу, ні у спілкуванні з аудиторією. Наприклад, іноді, аукціон книг можна, без перебільшення, назвати вікториною; годину роздумів над книгою чи статтею – бесідою про прочитане; літературний альманах – усним журналом тощо. Таким чином, використання тієї чи іншої форми масового заходу зобов'язує бібліотекаря продумати всі деталі, елементи, передбачити характерні особливості, що будуть відрізняти той чи інший захід.

При визначенні напрямів подальших інновацій у масових заходах бібліотек прислухайтеся до однієї поради відомого спеціаліста у галузі бібліотечної справи Г.Фонотова: “Реформувати треба те, що впливає з реальних потреб, усвідомлених вами. Порадьтеся з читачами. У бібліотечній справі будь-яке новаторство корисно поєднувати з розумним консерватизмом”.

Сценарії, розробки і методики різноманітних масових заходів часто публікуються в періодичних виданнях („Шкільний світ”, „Последний звонок”, „Позакласний час”, „Читаем, учимся, играем” та ін.).

Зупинимось на деяких, найбільш популярних формах заходів, які застосовуються у бібліотеках для дітей. Великий інтерес у користувачів викликають заходи, з моментами гри, азартності, навіть, спортивності, що характерно для дітей різного шкільного віку, в силу їхніх психофізичних та інтелектуально-духовних можливостей. До того ж, така подача інформації допомагає дітям краще засвоїти той чи інший матеріал.

Літературний лабіринт – це своєрідна літературна гра, яку можна проводити для різних категорій користувачів. Вона проходить у декілька турів, кожний з яких – подорож у літературні світи: поезію, фантастику, драму. За умовами гри готують запитання на задану тему. Учасники лабіринту дають відповіді на запитання, які і будуть своєрідним виходом із чергового тупика лабіринту. На стенді відмічаються фішками номери тих, хто успішно проходить повороти лабіринту, правильно дає відповіді, вказуючи літературне джерело. Ця форма роботи приваблива тим, що в ній можуть брати участь усі запрошені до бібліотеки.

Літературне лото – це змагання на краще знання літератури. Завдання для гравців можна написати на невеликих картках. В основному – це тексти з уривків літературних творів різних авторів. Гравці повинні визначити, звідки ці рядки та хто їх автор. Назвавши автора та твір, гравці знаходять книгу на виставці, спеціально організованій для проведення гри. У грі беруть участь дві команди з однаковою кількістю учасників. Загальна кількість гравців у обох командах повинна дорівнювати кількості карток із завданнями. Кожному учаснику дається одне завдання. Крім карток із текстами та книжкової виставки необхідно приготувати два ігрових поля. Кількість клітинок на ігровому полі повинна дорівнювати кількості карток з завданнями, призначеними для кожної команди.

Гравці по черзі вибирають з коробки картку з завданнями, прочитують вголос і повідомляють через хвилину відповідь. Якщо відповідь вірна – маркером заштриховують одну клітинку на своєму ігровому полі. Виграє команда, яка першою заштрихувала всі клітинки свого ігрового поля.

Літературний ринг. Учасники: 2 команди, ведучий, журі. Гра складається з трьох раундів. Обов'язково гонг чи дзвіночок, який сповіщає про початок та закінчення раунду. Перед початком гри – розминка у вигляді міні-вікторин або бліц опитувань тощо. Після кожного раунда журі оголошує підсумки.

Літературний ярмарок – це своєрідний конкурс читачів у декілька турів. Учасники заходу, готуючись, заздалегідь, пропонують журі відповіді на запитання по творчості письменників чи певних творів, також виконують різні завдання. Кращі з них журі „купає”.

Аукціон знань – пізнавальна гра, що вимагає від дітей знань, які вони можуть отримати у період підготовки до заходу. Для гри клас поділяється на дві команди. Кожна готує 2 - 3 речі з галузі техніки, природи, спорту, музики, тварин. Річ має право „купити” та з команд, яка набере найбільше балів. Купити річ можна в обмін на знання, що стосуються безпосередньо цієї речі.

Гравцям пропонують предмет, наприклад, виноград, і ставлять запитання: „Що ви можете сказати з приводу даного предмета?”. Відповіді оцінюються так: чим більше знань вже виявлено, тим складніше зробити будь-які доповнення, тому наступні серйозні оригінальні відповіді оцінюються вище.

Особливу роль відіграє дух змагання, що виникає під час гри. Це стимулює колективне мислення. Річ може купити і та команда, яка виставила її на продаж. Це дає змогу, навіть , слабкому колективу, добре підготуватись раніше, досягти успіху.

І ще одна умова гри – набравши найбільшу кількість балів команда повинна „оплатити” творчий „комісійний збір” поставити міні-спектакль, пантоміму заспівати відповідно тематиці речі, що купується.

Формуванню громадянської свідомості дітей допомагає література з історії нашого народу.

Ось, приклад нестандартного підходу до висвітлення теми „Ми роду козацького діти” за допомогою **фізкультурно-оздоровчих годин**. На цих годинах діти знайомляться з основними засадами устрою козацької республіки, фізичного загартування, харчування, розваг та засвоюють таке поняття, як відчуття взаємодопомоги. За обсягом такі години можуть бути розраховані на 15-30 хв., тобто, не академічні; за формою – театралізованими, у вигляді вікторин, конкурсів як закріплюючий матеріал, тощо.

Цікавим може бути **вечір-портрет** „Українці, зображені на гривнях”, з одноіменною книжковою виставкою, за такими розділами: 1. „Мудрий скарб великого Ярослава”; 2. „Ой, спасибі, тобі, Хмелю, й превелика шана, що врятував Україну від польського пана”; 3. „Бунтівний гетьман Мазепа”; 4. „Наш світоч – Тарас Шевченко”; 5. „Вона в віки майбутні йти повинна” (Л.Українка).

*Нині апробовані та вдало використовуються масові заходи **природничого та екологічного спрямування**.*

Кілька років тому в бібліотеках почали влаштовувати святкування Різдва, Великодня, Трійці, під час яких широко використовувалась обрядова поезія, пісні, танці. Радимо звернути увагу на філософську сутність обряду, його глибинний екологічний зміст, пов'язати з краєзнавством.

Так, наприклад, бібліотека може організувати і провести **театралізований вечір-казку „Живої природи душа промовляє”**, де діти від імені казкових чи міфологічних персонажів, що символізують різні природні стихії (лісовик, польова русалка, мавка), можуть розповісти читачам про те становище, в якому зараз опинилася природа, прочитати вірші, уривки з легенд, познайомити з літературою.

Орієнтовна програма вечора:

1. „Зелена казка мого краю”. Знайомство з казковими персонажами.
2. „Мені відкрилась істина печальна”. Вірші про екологічне становище в країні або краї.
3. „Широкий степ, високе небо - на всі часи моя рідня”. Театралізований огляд літератури про природу та її охорону. В огляді літератури мають взяти участь діти. Буде цікаво, якщо книги про ліс представить лісовик, про квіти – русалка і т. і.

Література про квіти, їхні властивості, способи вирощування завжди користується великою популярністю. До того ж діти охоче беруть участь у святах квітів.

Орієнтовна програма свята квітів у бібліотеці:

1. „Соната квітів”. Огляд літератури про композицію букетів або фітодизайн.
2. „Прекрасні супутники наші”. Огляд експонованої літератури.
3. „Квітковий карнавал”.

Учасники карнавалу можуть розповісти легенди, пов'язані з квітами. У межах такого карнавалу можна провести для старшокласників **вікторину** чи **аукціон „Квіти в художніх творах”** із завданням: назвати твори, в сюжеті яких квіти відіграють певну роль.

*Духовне життя дитини не може бути повноцінним без музики, фантазії і творчості, без **спілкування з прекрасним**.*

Хто не мріяв про диво - „**машину часу**”, що дає змогу подорожувати крізь століття! Діти залюбки візьмуть участь у таких „подорожах” за допомогою мистецтва та спеціальних „маршрутів”. „Маршрути” передбачають „зупинки”, наприклад: „Печерні вернісажі”, „Мистецтво Київської Русі”, „Скарби давнього Сходу”, „Світло українського бароко”, „Доба геніїв - Відродження”, „Вік Прсвітництва”, „Враження від миттевостей - імпресіонізм”, „Граффіті - мистецтво вуличного живопису”. Така „машина часу” може подорожувати протягом року.

Таким чином, юні „мандрівники” не лише дізнаються про культуру різних часів і народів, але й зможуть побачити на слайдах або відео кращі зразки витворів мистецтва, послухати музику.

У нинішніх користувачів, починаючи з молодшого шкільного віку (3 – 5 класи) виникає **інтерес до детективної літератури**. Доречі, книги для цієї вікової категорії користувачів є, як зарубіжних авторів, так і вітчизняних. Та часто, користувачі читають, м'яко кажучи, „не якісні” детективи, які більше нагадують жахи і викликають негативні емоції.

Щоб діти ширше та глибше познайомились з хорошою літературою та авторами, можна провести такий захід: **„Досьє на літературного героя”**.

До участі у створенні досьє залучаються користувачі. Класу, поділеному на групи, пропонується створити досьє на одного й того ж літературного героя чи обрати улюбленого. Найкраще досьє демонструється на книжковій експозиції чи на стенді у бібліотеці. Бібліотекар попередньо дає план-завдання щодо складання досьє.

Орієнтовний план досьє на літературного героя Жоржа Сіменона
комісара поліції м. Париж пана Жюля Мегре
та його дружину мадам Луїзу Мегре

* Ім'я, прізвище	* Службова кар'єра
* Місце народження	* Стиль роботи
* Рік народження	* Головна мета комісара поліції
* Походження	* Діапазон дій комісара поліції
* Особливі прикмети	* Дружина Луїза Мегре
* Основні риси характеру	* Власне життя, дозвілля подружжя
* Сімейний стан	* Життєвий і професійний девіз Мегре
* Домашня адреса	* Улюблені страви відомого гурмана
* Соціальний стан	комісара Мегре
* Місце роботи	* Адреса місця служби
* Посада	

Сьогодні широкої популярності набула **бібліотерапія (лікування книгою)**. Принципова відміна бібліотерапевтичних занять від традиційних масових заходів у тому, що емоційний вплив на користувача здійснюється тільки за допомогою художнього слова і музики. Повністю відсутні форми звичної пропаганди книги, тобто, елементи бібліографічного огляду(автор книги, назва твору, рік видання, коротка анотація, бесіди).

Бібліотерапія має цілий арсенал напрямлень і методик діяльності. Форми заходів можуть бути різноплановими, як традиційними, так і з новітніми підходами.

Казкотерапія.

Тут широко використовуються жанри народної та авторської казки. Адже казка відображає моделі поведінки, цінностей, переконань, життєвих ситуацій. Важливою рисою казки є те, що в ній добро завжди перемагає зло.

Бібліотерапевтичний вплив мають, наприклад, такі форми роботи:

- інсценівки улюблених казок;
- літературні конкурси;
- творчі сімейні ігри „Розкажи казку”;
- ігри „Створи казку” або „Час казок і чарівних див”;
- Свята казок;
- ігри-подорожі „По казковій країні”, „Стежками казкового героя”;
- вернісаж портретів Бабусі Ягусі;
- конкурси малюнків, творів, рукописних книг.

Екотерапія.

Казкотерапія збагачує духовний світ дитини, дає інструмент для розвитку особистості юного користувача і тісно переплітається з ***екотерапією***.

Велике значення екотерапія надає знайомству з творами композиторів, художників-пейзажистів, письменників, поетів, що змальовують світ природи в своїй творчості. У більшості своїй форми роботи екотерапії носять пізнавальний характер:

- коментовані читання;
- читання „ланцюжок” (від простого до складного);
- подорожі та екскурсії за книгами про заповідники;
- спільно з користувачами оформлення та поповнення картотек-іграшок чи просто ілюстрованих картотек (наприклад „Тварини – герої книг”, „Собака – твій друг” тощо); або: „зелених зон”, кімнати природи;
- дог-шоу;
- турнір „Міс Киць-киць”;
- тематичні композиції „Союз природи і мистецтва”, „Природа в зображенні художників”, „Літні пейзажі на картинах живописців”;
- вечір-портрет „Великий співець моря”;
- конкурси читців віршів про природу, малюнків „Зелена планета очима дітей”.

Арттерапія.

І саме тут екотерапія співзвучна з методикою ***арттерапії***, тобто творчістю, мистецтвом. Основна мета арттерапії – навчити дітей сприймати себе через призму мистецтва. Адже для дитини і підлітка велике значення має досягнення відчуття „я це можу”, „моя творчість цікава та необхідна іншим”.

Форми роботи численні:

- конкурс малюнків;
- етичні та естетичні читання;
- години, дні, тижні творчості;
- Дні чистих думок і дій;
- міні-театр „ Капелюх чарівника” (кожний, хто його надіне, стає режисером і актором свого спектаклю);
- конкурс творчості (запропонувати користувачам за одну хвилину написати коротке „освідчення в коханні” фрукту);
- організувати залучення читачів до створення чи поповнення фонотеки різних записів (наприклад, шум лісу, морського прибою, голосів пташок, класичної музики), які допоможуть зняти емоційне перевтомлення, психологічний дискомфорт.

В організації арттерапії існують певні правила і найбільш популярні методики:

- музикотерапія (вплив слова і музики);
- лялькова терапія (участь в лялькових виставах).

Арттерапія співзвучна ще з однією методикою.

Ігротерапія.

Дуже важливо в процесі ігротерапії використовувати „крилаті вислови”, приказки, цитати з художніх творів – з метою формування цінностей орієнтації дитини. У звичні бібліотечні заходи повинні додаватись ігрові прийоми. Наприклад, питання вікторини задає казкова яблунька. На ній червоні (для дівчаток) і зелені (для хлопчиків) яблучка з паперу, на звороті яких, для кожного читача питання. Наприклад, „Дівчинко, яка ти гарненька, розумничка! Дай, будь ласка, відповідь, куди гуси понесли Іванка?”. Хлопчику: „Який ти слухняний, ввічливий, розумний, працелюбний! Скажи-но, будь ласка, що говорила Жаба Івану-Царевичу?”.

Досвід бібліотерапії різних країн свідчить про те, що бібліотерапія не панацея, але значимість її для виховної, реабілітаційної роботи вагома.

Отже, привабливий образ бібліотеки сьогодні – багатогранний. Бібліотека необхідна дорослим і дітям, як центр спілкування, джерело інформації, відкритий дім для всіх тих, кому потрібне слово, психологічне розвантаження і, навіть, ліки. Тому, так необхідно постійно вести пошук інновацій, щоб винести на суд юного користувача неординарне, важливе, цікаве. Лише так ми не загубимо свій імідж, а бібліотека завжди буде залишатися втіленням нового.